

Osmolyan V.A. Psychological and behavioral aspects of the investigator within the process of examination of petitions of mass media representatives with the regard to giving information obtained while carrying out his functional obligations

The author examines the problem of investigator's activity within the process of examination of petitions of mass media representatives with regard to giving information obtained while carrying out his functional obligations. Besides, the author submits a proposal to innovate the list of problems studied within the system of native legislation.

Key words: *participant, investigator, preliminary investigation, materials, criminal case.*

Стаття надійшла 13 грудня 2012 р.

УДК 343.144

О.М. Процюк

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПІД ЧАС ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Проаналізовано різні підходи до визначення поняття психологічного впливу та розглянуто методи такого впливу в ході досудового слідства. Особлива увага зосереджена на методах психологічного впливу, які доцільно застосовувати слідчому під час допиту неповнолітніх.

Ключові слова: *психологічний вплив, неповнолітні, допит підозрюваних, методи психологічного впливу.*

Постановка проблеми. В ході досудового слідства з боку слідчого часто застосовується психологічний вплив на допитуваного з метою отримання повної та достовірної інформації. Проте не завжди цей вплив є законним та правомірним та не завжди слідчий вибирає доцільний для тієї чи іншої ситуації метод впливу на конкретну людину. Науковцями досліджувалися питання застосування психологічного впливу, критерії допустимості застосування вказаних методів, проводилася їх класифікація, проте обмаль уваги присвячено застосуванню методів впливу до окремих категорій осіб, зокрема на неповнолітнього.

Метою дослідження є проаналізувати та порівняти роботи науковців, які досліджували питання психологічного впливу, та сформу-

лювати власне визначення вказаного поняття. Відповідно до цього увага зосереджена на виконанні таких основних завдань: аналізу наведених вище досліджень та визначення допустимості застосування конкретних методів психологічного впливу на неповнолітніх у ході досудового слідства.

Стан дослідження. Питанням дослідження поняття психологічного впливу та його застосування на окремих осіб у процесі досудового розслідування присвячені роботи багатьох науковців. Зокрема, проблемі здійснення психологічного впливу в сучасній правовій літературі приділяють увагу такі вчені, як В.Г. Андросюк, О.М. Корнєв, В.А. Коновалова, Н.С. Милородова, Л.М. Балобанова, В.В. Бедь.

Визначення і класифікацію конкретних прийомів та методів психологічного впливу здійснено у наукових розвідках М.І. Порубова, М.В. Костицького, Ю.В. Чуфаровського, М.П. Хайдукова, І.С. Биховсько, С.О. Гарькавця. Питання критеріїв допустимості застосування вказаних методів у центрі уваги Н.І. Єфімової, В.П. Бахіна, В.І. Гончаренко, В.О. Коновалової, В.Г. Лукашевича та М.В. Салтевського. Юридичні і психологічні аспекти застосування методів психологічного впливу досліджувалися в роботах О.Р. Ратінова, В.О. Коновалової, В.Ю. Шепітька, В.В. Юстицького, В.Г. Андросюка, О.М. Столяренка, М.І. Єнікєєва, Ф.М. Сокирана, Є.Л. Доценко, Т.С. Кабаченко, Є.В. Сидоренка, Л.Б. Філонова та ін. Проаналізувавши роботи вказаних науковців, можна дійти висновку, що дуже мало досліджуються питання застосування слідчих методів психологічного впливу під час проведення конкретних слідчих дій в ході досудового розслідування та ще менше уваги приділяється дослідженню та вивченню питання допустимості застосування методів психологічного впливу до окремих суб'єктів кримінального провадження.

Виклад основних положень. Насамперед слід з'ясувати, що саме розуміється під психологічним впливом. У загальноправовому сенсі під *впливом* розуміється дозвіл, спонукання або примус до виконання чи невиконання певних дій, що проводиться певним чином та з метою регулювання на основі юридичних норм взаємин певних осіб, органів, організацій [18, с. 198–199]. Згідно з порядком застосування методів психологічного впливу, який розроблено відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я, Законів України «Про психіатричну допомогу», «Про соціальні послуги», *психологічний вплив* є застосуванням спрямованих дій на психіку людини, усвідомленого або неусвідомленого характеру за допомогою переконання, пси-

хологічного переформування або сугестії для формування певної системи уявлень, дій та відносин, які суб'єктивно сприймаються особою як особисто належні. На думку А.В. Павленко, *психологічний вплив* являє собою сукупність психологічних методів, які застосовуються у діяльності працівників правоохоронних органів, а процес вибору конкретного методу є саме механізмом психологічного впливу [14, с. 259]. Ф.М. Сокиран під *психологічним впливом* на досудовому слідстві розуміє комплекс прийомів, які застосовуються в процесі передачі, опрацювання та використання доказової інформації, викликаючи відповідну реакцію, що дозволяє діагностувати психічний стан особи, контролювати хід її думок, ставлення до певних фактів для зміни її поведінки в напрямі одержання правдивої і повної інформації [17, с. 4]. На нашу думку, найчіткіше визначення поняття психологічного впливу стосовно діяльності слідчого розкрито В.О. Коноваловою, яка пише, що сутність впливу визначається «комплексом прийомів, спрямованих на діагностику психічного стану особи слідчого, обвинуваченого, підозрюваного і вибором найбільш ефективних прийомів виконання слідчих дій» [9, с. 102]. Психологічний вплив на окремих осіб у ході кримінального провадження покликаний блокувати чи зменшувати протидію тих людей, які свідомо викривлюють чи приховують істину. Метою психологічного впливу є виховання чи перевиховання особистості, стимулювання її до законслухняної поведінки, мотивування будь-якої особи до відкритості та ширості при свідченні. Методи психологічного впливу є способом впливу на психіку правопорушника, потерпілого чи свідка з метою спонукання їх до дачі показів з приводу обставин правопорушення чи злочину [4, с. 43].

Базовою слідчою дією, в ході якої отримуються показання, що є джерелом доказів, є допит. Це одна із слідчих дій, яка пов'язана з безпосереднім контактом із учасниками кримінального процесу і тому використання слідчим психологічних знань є невід'ємною частиною проведення допиту. Але допит окремих категорій осіб потребує особливих знань та використання спеціальних прийомів. До таких категорій осіб зокрема належать неповнолітні, допит яких регламентується ст. ст. 224, 226 та 490 КПК України [11, с. 92–93, 188]. Згідно зі ст. 226 КПК України допит неповнолітнього проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Метою присутності даних осіб є допомога слідчому в налагодженні психологічного контакту шляхом попередньої бесіди з цими особами та визначення особливостей даного підлітка, а також

пом'якшення впливу самого процесу допиту на свідчення допитуваного та його психічний стан і здійснення своєрідного контролю за способами психологічного впливу як на особу неповнолітнього, так і на його свідчення [2, с. 314].

Допит неповнолітнього включає в себе тактичні та психологічні особливості. Тактичні прийоми є формою реалізації психологічного впливу. У тактичному прийомі зміст психологічного впливу полягає в наступному: 1) тактичний прийом є носієм психологічного впливу; такі прийоми є реалізацією методів впливу; 2) психологічні методи впливу не можуть бути застосовані поза тактичними прийомами. У процесі спілкування тактичні прийоми як носії психологічного впливу переслідують певну мету, а саме: 1) діагностику психічних станів осіб, які потрапили у сферу кримінального судочинства; 2) активізацію їхніх дій; 3) зміну поведінки і позиції зазначених осіб; 4) одержання необхідної інформації; 5) виховання і перевиховання [8, с. 50]. До психологічних особливостей можна віднести особливості налагодження психологічного контакту та безпосередньо особливості правомірного психологічного впливу [2, с. 314]. При вивченні проблеми застосування психологічних прийомів та методів, зокрема методів впливу, особливої уваги потребують питання розмежування дозволеності та допустимості психологічного впливу на особистість. Зокрема, при допиті неповнолітніх необхідно визначити ступінь необхідності й незамінності того чи іншого методу. Допит неповнолітнього є психологічно непростим, це зумовлено складністю налагодження психологічного контакту через нестійкість і несформованість психіки неповнолітнього [3, с. 16]. При виборі методу психологічного впливу слідчому необхідно отримати і проаналізувати об'єктивну характеристику неповнолітнього, причини девіантної поведінки у випадку правопорушення. Вивчення вікових особливостей не є самоціллю слідчого, а має на меті допомогти у розумінні впливу вікових особливостей на поведінку неповнолітнього і тим самим встановити суспільну небезпечність неповнолітнього і спрогнозувати можливі ускладнення при встановленні психологічного контакту [13, с. 317].

В юридичній літературі не існує однозначного ставлення науковців до застосування заходів психологічного впливу слідчим на допитуваного під час допиту, а також не має чітких критеріїв, які б дозволяли класифікувати засоби психологічного впливу на правомірні та неправомірні. У своїх дослідженнях В.В Бедь визначив такі методи психологічного впливу, як наприклад, переконання, рефлексії, навію-

вання [4, с. 43–49]. Рефлексія у юридичній психології розглядається як «процес – стан – властивість». Узагальнений аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок про складність, інтегративність і системність рефлексії як психічного утворення. Категорійно-поняттєвий зміст її характеризується багатоаспектністю та включає в себе різноманітні компоненти [6, с. 146]. Тому видається, що доцільніше буде застосовувати рефлексію під час діагностики та корекційної роботи, а не лише як метод психологічного впливу, що слідчий застосовуватиме під час досудового слідства.

М.М. Руденко, досліджуючи питання класифікації методів психологічного впливу, навів різні види класифікації та, проаналізувавши їх, визначив, що у всіх класифікаціях, що подають вчені, які досліджують вказані питання, є спільний суттєвий недолік – відсутність посилань на використання виключно законних прийомів психологічного впливу [15, с. 142]. Тому він підтримав думку Т.В. Авер'янової, Р.С. Белкіна, Ю.Г. Корухова та Є.Р. Росинської, які психологічний вплив поділяють на два основних види – неправомірний і правомірний. Неправомірне, як незаконне насилля над особистістю, беззаперечно неприпустиме [10, с. 535]. Втім, постає питання, чи має місце психологічне насильство, якщо слідчий таким чином здійснює допит, що допитуваний всупереч своєму бажанню приховати інформацію про обставини справи або повідомити неправдиві відомості, не може обрати таку лінію поведінки, оскільки усвідомлює, що брехню буде викрито, і це погіршить його становище. Отже, психологічне насильство є там, де особа втрачає свободу вибору не будь-якої поведінки, а саме правомірної, забезпеченої нормами закону [5, с. 142]. Цілком погоджуючись з думкою М.М. Руденка, спробуємо проаналізувати окремі методи психологічного впливу, які можна або ж недоцільно застосовувати під час допиту неповнолітніх підозрюваних.

Особа неповнолітнього потребує особливого трактування та визначення меж психологічного впливу, тому при допиті такої соціальної групи як неповнолітні слідчому слід звертати увагу на такі особливості: неповнолітні схильні до фрагментарного запам'ятовування; вони швидше встановлюють контакт з особою, якій цікава особа неповнолітнього; вони фізично і психічно швидше виснажуються, і ризик перевищення меж психологічного впливу підвищується; особливу увагу слід звернути на те, що може виникнути несвідомий психологічний вплив, тобто коли неповнолітній може неправильно зреагувати на поінформованість слідчого або надмірну, на його погляд, цікавість слід-

чого до особи чи свідчень неповнолітнього, що може спричинити несповідому підлеглість або відмову від свідчення, тобто у неповнолітнього може виникнути відчуття, що слідчий поінформований у справі більше, ніж він, і його свідчення будуть несуттєвими. Також особливі наслідки може викликати використання слідчим невідомої або маловідомої неповнолітньому термінології чи складних питань [2, с. 315]. Зупинимося детальніше на самих методах психологічного впливу та проаналізуємо те, як наведені вище особливості можуть впливати на вибір та застосування певного методу.

Серед методів психологічного впливу можна виділити переконання, наслідування, маніпуляцію, навіювання та зараження. *Переконання*, на думку В.В. Беда, є складним, але дієвим методом, який є способом словесного впливу та включає в себе систему доведень, побудованих на законах логіки. Переконання ґрунтується на усвідомленому прийнятті людиною висловлюваних слідчим ідей, на їх аналізі й оцінці. При цьому висновок може бути зроблений як самостійно, так і вслід за тим, хто переконує. Процес переконання вимагає іноді великих часових затрат і використання різноманітних можливостей та елементів ораторського мистецтва. Успішне переконання веде до прийняття і наступного включення нових аргументів в систему поглядів, яка склалася у правопорушника, до певної трансформації світогляду в цілому і оцінки конкретної ситуації, а тому і зміни мотиваційної основи поведінки. Під час досудового розслідування метод переконання, здійснюючи вплив на моральну правосвідомість правопорушника, спонукає його переосмислити і змінити своє ставлення до скоєного [4, с. 43]. Застосування такого методу як переконання під час допиту неповнолітнього підозрюваного є допустимим лише у випадках спонукання до дачі правдивих свідчень, а при застосуванні цього методу в бесіді безпосередньо щодо обставин справи може спричинити перекручування інформації. Це пов'язано з тим, що неповнолітні схильні до фрагментарного запам'ятовування, про що згадувалося вище [2, с. 315]. Переконання при допиті неповнолітнього має свої особливості. Специфічними тактичними прийомами, що можуть застосовуватися при допитах неповнолітніх з метою переконання, є роз'яснення важливості повідомлення правдивих показань; демонстрація поінформованості про обставини життя допитуваного, його потреби, інтереси; роз'яснення неправильно прийнятої позиції [3, с. 141]. Техніка переконуючого впливу реалізується через постановку голосу, погляду, рухів, міміки, які підсилюють вплив слова. Дієвість переконання залежить від змісту

обговорюваної теми, сили голосу, ефекту несподіваного повідомлення тощо. В цілому, на нашу думку, процес переконання повинен допомагати людині розібратися у часом складній і суперечливій ситуації.

Наслідування може застосовуватися лише для спонукання неповнолітнього говорити правду. Інакше цей метод називають методом прикладу, здавалося б, метод прикладу належить до чисто педагогічних способів впливу на інших людей, але в його основі лежить психологічний феномен – наслідування. Методом прикладу в ході проведення допиту слідчий передає своє ставлення до тих чи інших обставин, що мають суттєве значення у справі, до інших людей через власну роботу, дію, поведінку. За допомогою цього методу можна викликати критичне ставлення до підозрюваного за рахунок співставлення конкретних дій, вчинків і висловлювань тієї особи, що чинить вплив, зі своїми власними. Проте, на нашу думку, цей метод передбачає копіювання неповнолітнім поведінки слідчого і тому не є ефективним. Особливу важливість даний метод набуває в роботі з неповнолітніми правопорушникам, які вперше порушили закон [4, с. 45].

Навіювання – це цілеспрямований, неаргументований вплив однієї людини на іншу. При навіюванні відбувається некритичне сприйняття інформації, чужого погляду чи позиції, прийняття її як своєї власної. Навіювання як метод психологічного впливу на особистість розраховане на придушення волі людини, підпорядкування її вимогам особи, що здійснює навіювання [1, с. 58]. Ефекти навіювання підвищуються, якщо враховувати наступні фактори: вік людини, наприклад, неповнолітні більшою мірою піддаються навіюванню, ніж дорослі; психічний і фізичний стан правопорушника. Практика показує, що люди втомлені більшою мірою піддаються навіюванню, ніж люди з хорошим самопочуттям; у численних дослідженнях соціальних психологів виявлено, що вирішальною умовою ефективності навіювання є авторитет тієї особи, котра намагається нав'язати щось інший. Пояснюється це тим, що авторитет створює додатковий елемент впливу до джерела інформації [4, с. 48]. Як уже зазначалося раніше, неповнолітній швидше встановлює психологічний контакт з особою, якій цікава його особа, тому необхідним елементом допиту неповнолітнього є попередня бесіда, але недопустимим при бесіді щодо біографічних даних є використання навіювання, адже це може спричинити встановлення завищеної оцінки знань слідчого і небажання давати свідчення [2, с. 315]. Під час допиту неповнолітнього можуть виникнути і специфічні наслідки психологічного впливу, наприклад, неповнолітній починає

переказувати не те, що бачив безпосередньо, а те, що описували друзі або дорослі, тобто відбудеться заміна особистісного сприйняття груповим або чужим. Для виключення такого наслідку необхідною умовою є присутність психолога [16, с. 124]. Загалом, навіювання – вплив на свідомість людини, наслідком чого є зниження критичності у сприйнятті зовнішньої інформації і як наслідок виникнення довіри до слідчого без бажання оцінити або осмислити навіювану інформацію. Отже, цей метод є також неприпустимим через можливість маніпуляції свідченнями.

Зараження є особливим способом психологічного впливу, який здійснюється не через свідомість та інтелект, а через емоційну сферу. Під час психічного зараження передається емоційний стан від однієї особи до іншої на несвідомому рівні. Сфера свідомості за таких умов різко звужується, майже зникає критичність до подій, інформації, що надходить з різних джерел. Психологія тлумачить зараження як несвідомлювану, мимовільну схильність людини до певних психічних станів. Соціальна психологія розглядає його як процес передавання емоційного стану одного індивіда іншому на рівні психічного контакту. В даному випадку особа не відчуває тиску, а підсвідомо засвоює основи поведінки слідчого і втілює їх у своїй поведінці. Наприклад, коли слідчий висловлює обурення діями злочинця і обґрунтовує свою думку, то неповнолітній сприймає це обурення і в нього виникає таке ж почуття, яке може спонукати його до дачі показань [13, с. 317].

У зв'язку з тим, що слідчий наділений владними повноваженнями, психологічний вплив на допитуваного для вирішення професійних завдань може носити маніпулятивний характер. *Маніпуляція* – це прихований вплив, що переслідує однобічні інтереси [7]. О.В. Сидоренко вважає, що маніпуляція націлена на те, щоб примусити людину почувати, думати й діяти так, як це вигідно маніпулятору, але при цьому таким чином, щоб людині не здавалося, що її примусили. На думку Т.В. Митієнко, маніпуляція не є законним і припустимим методом. Проте, як вважає Л.Н. Леженіна, такий психологічний вплив визнається допустимим тому, що однією із цілей професійної діяльності слідчого є протидія злочинним установкам допитуваного для забезпечення правопорядку. Маніпулятивні прийоми можуть мати на меті створення вигідного для слідчого образу ситуації, формування у допитуваного неадекватних істинній ситуації сподівань, спонукання до певної діяльності або блокування небажаної діяльності [12]. Проте, ми не вважаємо за доцільне застосовувати вказаний метод психологічного

впливу під час допиту неповнолітнього, оскільки це може травмувати його нестабільну і несформовану психіку.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що під психологічним впливом, що застосовує слідчий на неповнолітнього допитуваного в ході досудового слідства, варто розуміти застосування спрямованих дій на психіку людини, усвідомленого або неусвідомленого характеру, що являє собою сукупність допустимих методів, які застосовуються в процесі передачі, опрацювання та використання доказової інформації, викликаючи відповідну реакцію допитуваного. Це дозволяє контролювати слідчим хід його думок та ставлення до певних фактів для зміни його поведінки в напрямі одержання правдивої і повної інформації.

Вважаємо, що основним психологічним методом, який має право на існування під час допиту неповнолітнього, слід вважати зараження, оскільки пряма позитивна настроєність слідчого провокує на аналогічну поведінку-відповідь допитуваного неповнолітнього. І застосування таких методів впливу як наслідування та переконання під час допиту даватимуть більше позитивного результату за умови налагодження взаємного позитивного контакту.

Використання щодо неповнолітнього засобів психологічного впливу є допустимим і рекомендованим лише під час встановлення психологічного контакту, однак безпосередньо під час допиту психологічний вплив необхідно мінімізувати. Це сприятиме встановленню реальних обставин справи і збільшить можливість отримання особистісного сприйняття ситуації. Психологічний вплив під час допиту неповнолітнього не повинен переходити в неправомірне психологічне насилля щодо допитуваного. Слідчий не має права використовувати обман, погрози, залякування. Такі форми психологічного тиску абсолютно недопустимі і можуть негативно вплинути на підлітка. Мистецтво допиту полягає в умілому підході слідчого до неповнолітнього – без будь-якого зовнішнього впливу або тиску, і отримання на цій основі правдивого викладення підлітком, незалежно від процесуального статусу, відомих йому обставин, які мають значення для справи, а також щире зізнання у скоєнні злочину.

1. Аминов И.И. Психологический практикум для юристов: учеб. пособие / И.И. Аминов. – М.: Экмос, 2001. – 144 с.

2. Андрусенко С.В. Особливості застосування методів психологічного впливу при допиті неповнолітнього / С.В. Андрусенко, Г.С. Романюк // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток: матеріали III Все-

укр. науково-практич. конф. (Одеса, 19 лютого 2010 р.). – Одеса: ОДУВС, 2010. – 450 с.

3. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности / В.Г. Асеев. – М., 1976. – 348 с.

4. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посібник / В.В. Бедь. – Видання друге, стереотипне. – Львів: Новий світ – 2000, 2004. – 380 с.

5. Бишевец О.В. Правові засади застосування психологічного впливу у сфері судочинства / О.В. Бишевец // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – №1 (14). – С. 142–145.

7. Бугерко Я.М. Динаміка різновидів рефлексії у модульно-розвивальному навчальному циклі / Я.М. Бугерко // Психологія і суспільство. – 2002. – № 3–4. – С. 142–159.

8. Кабаченко Т.С. Методы психологического воздействия / Т.С. Кабаченко. – М.: Пед. о-во, 2000. – 540 с.

9. Коновалова В.О. Юридична психологія: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В. О.Коновалова, В. Ю. Шепітько. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 424 с.

9. Коновалова В.О. Организационные и психологические основы деятельности следователя / В.О. Коновалова. – РИО МВД УССР, 1973. – 122 с.

10. Криміналістика: учебник для вузов / [Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская]; под. ред. Р.С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОР-МА-ИНФРА М), 2002. – 990 с.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 254 с.

12. Леженіна Л.Н. Професійно-психологічний вплив слідчого на допитуваного при проведенні допиту / Л.Н. Леженіна // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди. – 2009. – Випуск 31. – С. 51–58.

13. Матієнко Т.В. Особливості психологічного впливу при допиті неповнолітніх / Т.В. Матієнко, Г.С. Романюк // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток: матеріали III Всеукр. науково-практич. конфер. (Одеса, 19 лютого 2010 р.). – Одеса: ОДУВС, 2010. – 450 с.

14. Павленко А.В. Методи психологічного впливу в правоохоронній діяльності: можливості та межі застосування / А.В. Павленко // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 3 (26). – С. 259–261.

15. Руденко М.М. Класифікація методів психологічного впливу в оперативно-розшуковій діяльності / М.М. Руденко // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 137–144.

16. Сливка С.С. Особливості допиту неповнолітніх у кримінальному судочинстві України / С.С. Сливка // Право України. – 2000. – № 11. – С. 122–125.

17. Сокиран Ф.М. Сучасні концепції психологічного впливу на досудовому слідстві / Ф.М. Сокиран. – К.: НАВСУ – НВТ «Правник», 2002. – 172 с.

18. Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. А.Ю. Сухарев; ред. кол.: М.М. Богуславский и др. – 2-е изд., доп. – М., 1987. – 528 с.

Процюк О.Н. Использование методов психологического воздействия во время допроса несовершеннолетних

Проанализированы различные подходы к определению понятия психологического воздействия и рассмотрены методы такого воздействия в ходе досудебного следствия. Особое внимание сосредоточено на методах психологического воздействия, которые целесообразно применять следователю во время допроса несовершеннолетних.

Ключевые слова: психологическое воздействие, несовершеннолетние, допрос подозреваемых, методы психологического воздействия.

Protsiuk A.M. Application of psychological influence during the interrogation of minors

Different approaches to the definition of the concept of the psychological impact are analyzed, the methods of psychological influence in the course of preliminary investigation are examined. A special attention is focused on the methods of psychological impact, which can be used by the investigator during the interrogation of minors.

Key words: psychological impact, minors, suspects' interviewing, methods of psychological influence.

Стаття надійшла 31 січня 2013 р.

УДК 343.98

Т.І. Савчук

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РОЗКРАДАННЯМИ НА ОБ'ЄКТАХ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Розроблено криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних з розкраданнями на об'єктах електроенергетики. Виділено обставини, що підлягають з'ясуванню, при розслідуванні вказаних злочинів. Розглянуто типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування розкрадань на об'єктах електроенергетики.

Ключові слова: криміналістична характеристика, розкрадання на об'єктах електроенергетики, типові слідчі ситуації.

Постановка проблеми. Електроенергетика України належить до найбільш розвинутих галузей промисловості. Нині почастишали кримінальні прояви на об'єктах електроенергетики, які не тільки за-